

Graham Waters

Swets and Zeitlinger GmbH Frankfurt/Main, Germany

Elmúlt tíz év, jön újabb tíz

A magyar könyvtárak és a Swets és Zeitlinger kapcsolatai

A Swets a magyar könyvtárak megbízható szállítója. A folyóirat-ügynökség hagyományos feladatai mellett az új, elektronikus dokumentumellátó szolgáltatások is megjelentek a cég kínálatában. Filozófiájuk: partnerség az ügyfelekkel. A következő tíz évben még több segítséget kell adni a könyvtáraknak.

A Swets és Zeitlinger cég (a továbbiakban Swets) frankfurti irodáját tíz éve, 1985-ben hozták létre. 1987-ben az ügyvezető igazgató, Anne Bein már részt vett a Magyar Könyvtárosok Egyesülete szolnoki vándorgyűlésén, amelyre első ízben külföldi vendégek is hivatalosak voltak. Ez a látogatás a Swets és a magyar könyvtárak közötti együttműködés kiindulópontját jelentette.

A következő években a Swets a legismertebb és legaktívabb folyóirat-előfizetési ügynökséggé vált Közép- és Kelet-Európában. A frankfurti iroda a Baltikumtól Bulgáriáig, Csehországtól Romániáig ugyanúgy kiszolgálja a könyvtárakat, mint hagyományos német nyelvű piacain: Németországban, Svájcban és Ausztriában.

Szabad választás

Noha a kapcsolatok közel egy évtizedre nyúlnak vissza, a Swets a magyar könyvtáraknak csak azóta tudja szolgáltatásainak széles választékát közvetlenül nyújtani, amióta a politikai változások lebontották az állami monopóliumokat, és szabadon lehet választani a folyóirat-ügynökségek között.

Ahhoz, hogy élni tudjanak a szabadsággal, vállalkozó szellemre is szükség volt. Ez az izgalmas és nehéz időszak mind a könyvtárosok, mind a Swets számára tanulmányt jelentett. A magyar könyvtárosok váratlanul a beszerzés olyan technikai kérdéseivel találták magukat szemben, mint a devizaátváltás, illetve a külföldi ügynökségek által kínált szolgáltatások és árak összevetésének komplex problémája. Ez olyan feladat volt, amilyennel nem találkoztak az elmúlt 40 év során. Az első megrendelők rugalmassága és kreativitása a részt vevő könyvtárosok magas szakmai színvonaláról tanúskodott.

A Swets azokra a tapasztalatokra támaszkodhatott, amelyeket 90 év alatt szerzett a könyvtárak szolgálatában, s arra a szilárd meggyőződésére, hogy csak szoros személyes kapcsolatok, a meg-

rendelők rendszeres felkeresése és a könyvtárokkal folytatott alapos megbeszélések révén lehet a problémákat valóban megérteni, érzékelni a könyvtárak igényeit országos, helyi és egyedi szinten bármely piacon.

Partnerség

A Swets és a magyar könyvtárak között gyorsan kialakultak a szoros kapcsolatok. Az információs rés áthidalását a különböző rendezvények szolgálták (pl. az Országos Mezőgazdasági Könyvtárban vagy a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárban), és a részletes, magyar nyelvű tájékoztatók arról, hogyan kell egy külföldi ügynökséggel együttműködni. A költségkalkulációkhoz és a beszerzési döntésekhez jó alapot nyújtottak a Swets folyóirat-katalógusai, szakosított folyóiratjegyzékei, CD-ROM-os és visszamenőleges katalógusai, az új címekről és bibliográfiai változásokról tudósító információi, valamint a könyvtárak által összeállított címlistákra adott részletes árajánlati.

A Swets öt éve hű információellátó feladatához. Szerzte a világon és Frankfurtban is minden szinten hozzájárul a könyvtárosok képzéséhez. Tagja a különféle könyvtáros és könyvterjesztő egyesületeknek, a Borsenvereinek, és aktívan támogatja az információs ipar különféle munkacsoportjait. Nemzetközi szinten közreműködött a folyóiratok terén érdekelt eladók, kiadók és könyvtárosok érdekcsoportjainak megszervezésében (az Egyesült Királyságban, Hollandiában és európai szinten), valamint hatékonyan támogatja az újonnan alakult Magyar Periodika Kör munkáját.

Technológiai innováció

A technológiai innovációk, a használói igények és a költségvetési megszorítások soha nem látott mértékben befolyásolják a könyvtárpolitikát nem-

zetközileg is, Magyarországon is. Mint a maga nemében a legnagyobb vállalkozások egyike, a Swets előnyös helyzetben volt, hogy új termékekkel, legutóbb a SwetScannel (a tartalomjegyzékek elektronikus szkennelése a dokumentumellátással összekapcsolva) tegyen eleget annak a szemléletbeli váltásnak, amely a dokumentumok birtoklása helyett az információhoz való hozzáférésre helyezi a hangsúlyt.

A Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetemen 1994 őszén a SwetScannel több bemutatón ismerkedhettek meg az egyetem oktatói és hallgatói, de más budapesti és vidéki intézmények képviselői is. További bemutatókra kerül sor 1995-ben a Budapest Műszaki Egyetemen, és az április 24-ére tervezett II. Magyar Folyóirat Konferencia keretében.

A magyar könyvtárosok nyitottak minden innováció előtt, és szerte az országban a DataSwets (a Swets online információs és kommunikációs rendszere) leglelkesebb használói. Akár a rendelések feladásáról, akár reklamálásról, akár az adatbázis (kb. 120 000 folyóiratcím és több mint 50 000 kiadó) használatáról, akár a SwetScanben folyóiratcikkek kereséséről van szó, a magyar könyvtárosok nemzetközileg is azok közé tartoznak, akik a leggyakrabban jelentkeznek be a Swets adatbázisba. Az Internet magyarországi sávszélességének javulása és a nemzetközi távközlési kapcsolatok fejlesztése azt ígéri, hogy az online használat tovább nő.

A Swets különleges figyelmet fordít a jövő könyvtársaira, és a vállalat világszerte támogatja a könyvtárosképzést. Magyarországon a Swets a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán tartott bemutatókat, legutóbb pedig ez év januárjában a III. Budapesti Nemzetközi Könyvtári és Információs Szimpóziumon (az Amszterdami Főiskola és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete rendezésében) az Országos Széchényi Könyvtárban. A résztvevők között magyar, és hét európai országból érkezett könyvtároshallgatók is voltak.

Látogatások

A Swets természetesen a magyar könyvtárak vonatkozásában is követi azt a politikáját, hogy gyakran felkeresi megrendelőit. E látogatások azonban nem egyirányúak. A múlt évben Magyarországról valamennyi könyvtár típus képviselőjében 100 könyvtáros látogatta meg a Swets „főhadiszállását” Lisse-ben (Amszterdam mellett) és irodáját Frankfurtban.

A látogatások kedvező alkalmat nyújtanak a könyvtárosok számára, hogy bepillantsanak a Swets különféle rendszereibe és szolgáltatásaiba.

A látogatók megerősítik azt a tapasztalatunkat, amely szerint „hiszem, ha látom”. Például a FAST, a Lisse-ban működő terjesztő központ, a világon a legnagyobb folyóirat-érkeztető: évente kétmillió folyóiratszámot postáz. A magas színvonalú, háziilag kifejlesztett szoftvert használó automatizált rendszerben a több mint 25 éve megindított, óriási mennyiségű szolgáltatást mindössze 12 személy működteti.

FAST

A beérkezett folyóiratszámok alapján 40 000 cím megjelenési adatai állnak mindenkinek a rendelkezésére, akár a FAST ügyfelei, akár nem. Ez a szolgáltatás egyben a SwetScan alapja. Mintegy 14 000 FAST-cím tartalomjegyzékeit szkennelik, s így évente kb. 2,5 millió cikk címről, szerzőjéről és megjelenési adatairól nyújtanak információt.

A Swets nem csupán egy előfizetésekkel foglalkozó folyóirat-ügynökség. A lisse-i központban több mint egymillió visszamenőleges szám van raktáron, a legnagyobb kínálat Európában. A Swets Microstore egy sor tárolási megoldást kínál a COM mikrofilmlaptól kezdve egészen a legmodernebb szkennelő és WORM technológiáig.

A Swets a pszichológiai tesztek legnagyobb előállítója Hollandiában. Könyvek és folyóiratok széles választékát adja ki, más kiadók számára pedig számos szolgáltatást kínál.

A Swetsset felkereső ügyfelek találkozhatnak a munkatársakkal is, és megismerkedhetnek azokkal a szakemberekkel, akik személyesen intézik előfizetéseiket. A Swets messze nem csupán egy személytelen hang a telefonban.

Ahogy a csúcstechnológia egyre jelentősebb szerepet játszik a könyvtári világban, ezeknek a személyes kapcsolatoknak az értéke minden bizonyonnyal inkább növekedni fog, semmint csökkenni. Miért?

Kölcsönös bizalom

A folyóirat-előfizetés a kölcsönös bizalmon alapul, a könyvtár és az ellátó ügynökség között sokkal inkább partneri, mint üzleti kapcsolat van. Büszkéek vagyunk arra, hogy azok a magyar ügyfelek, akik az első adódó pillanatban a Swetsset választották, a mai napig is évről évre megújítják megrendeléseiket, bár Magyarországon egészséges piaci verseny folyik számos hazai és nemzetközi ellátó ügynökség között.

Ennek kettős oka van: a szolgáltatás minősége, valamint a tisztességes és állandó (ezért kiszámítható) feltételek. A Swets elkötelezte magát szolgál-

tatásainak kiváló minősége mellett, amit az ügyfelek hűségükkel honorálnak. Ez garantálja azt a hosszan tartó kapcsolatot, amely mindkét félnek csak előnyére válik. A folyóiratokkal foglalkozó könyvtárosok tudják, hogy a biztos, korrekt és folyamatos folyóirat-ellátás mennyire fontos.

Egyfelől a szűkülő költségvetések szorításában, másfelől az újabb és újabb használói igények nyomása alatt a könyvtárosok gyorsan változó szakmában találják magukat. Ezért nem véletlen, hogy amikor a könyvtárak olyan partnert keresnek, amely hagyományosan élen halad az innovációban, a know-how-ban és a technikai felkészültségben, s nemzetközileg és Magyarországon egyaránt jó híre van könyvtári körökben, akkor az általuk személyesen ismert Swetset választják.

A Swets jól felkészült arra, hogy kielégítse ügyfelei új igényeit, legyen szó folyamatos tájékoztatásról, teljes szövegű dokumentumellátásról, illetve különféle médiumok online vagy offline használható adatbázisairól. Ennek során azokra a gazdag tapasztalatokra és ismeretekre támaszkodhat, amelyek a könyvtárakkal és információs szervezetekkel szerte a világon kiépített munkakapcsolatokból származnak.

Az erők összefogása

Ez az erőforrás jelentősen növekedett, amikor 1994 nyarán a Swets átvette a világon addig föltételezhetően legnagyobb előfizetési ügynökségnek, a Faxonnak az európai vállalatait. Az átvételt általában szívesen fogadták a nemzetközi könyvtári és kiadói körök. Ez az esemény nem nagyon érintette a magyarországi helyzetet, mert itt a Faxon ügyfeleinek száma csekély volt. A két nagy ügynökség erőinek összefogásából eredő kedvező hatást azonban minden használó élvezni fogja.

Milyen előnyt jelent ez a könyvtáraknak? Az ügynökség hagyományos szerepe, hogy segítsen kitágítani a behatárolt könyvtári költségvetéseket. A számlázás ésszerűsítése, a kiadói árak alkalmazása, a reklamáls átállalása, és a célnak megfelelően kifejlesztett szoftver általános használata megtakarítást jelent a banki, szállítási, fénymásolási, fax- és telefonköltségekben, valamint a személyi kiadásokban, miközben a könyvtáros továbbra is figyelemmel tudja kísérni a folyóirat-állományról kapcsolatos adminisztrációs munkákat.

A ráfordítások elemzése, az árakra vonatkozó információk és előrejelzések megbízható alapot nyújtanak a költségvetési döntésekhez. A specializált FAST szolgáltatás a folyóirat-szállítást olyan átfogóan, hatékonyan és gyorsan végzi, hogy ezzel egy könyvtár egyedül nem versenyezhet.

Az időtényező

Ahogy az anyagi elismerés arányossá válik a modern információs szakember egyre bonyolultabbá váló feladatainak teljesítéséhez szükséges szakmai képzettséggel és tapasztalattal, számítani lehet arra, hogy a személyi kiadások egyre növekvő szerepet játszanak majd a könyvtár költségvetési döntéseiben. vagyis az IDŐ egyre inkább PÉNZZÉ válik.

Magyarországon a költségvetési megszorítások most jutottak el erre a különösen érzékeny területre. Akár leépítéssel, akár korai nyugdíjazással a személyi kiadások a lehetséges megtakarítások középpontjába kerülnek. Ugyanakkor a megmaradó személyzet munkája egyre több lesz – ez a világon mindenütt újra és újra megtörténik.

Az IDŐMEGTAKARÍTÁSBÓL így lesz PÉNZMEGTAKARÍTÁS, ami szükségképpen elvezet az automatizáció növeléséhez. Ezen a területen a magyar könyvtárak már fontos lépéseket tettek. A Swets ügyfelei a világban és Magyarországon is élvezik a különféle adatok elektronikus formában (online és offline módon) való hozzáférhetőségét az automatizált elszámolási, érkeztetési és adatbázisrendszerekben.

Külső szolgáltatók

Nemzetközileg is nő a jelentősége az ún. „outsourcing”-nak, vagyis a szolgáltatások megvásárlásának külső szervezetektől. A költségvetési megszorításokat és személyzeti létszámcsökkentéseket tekintve ez fontos eszköze annak, hogy a könyvtári végfelhasználó optimális szolgáltatásokat kaphasson. Például a hagyományos könyvesbolti szolgáltatást (a folyóiratok érkeztetése, regisztrálása, összefogása, automatizált reklamálása) a FAST rendszer tökéletesítette; ezt már sok magyar könyvtár használja. Ez a szolgáltatás a folyóirat-gyűjteménnyel kapcsolatos napi adminisztrációt a minimumra csökkenti, s a szakképzett könyvtári személyzet kapacitását más feladatok elvégzésére szabadítja fel.

A könyvtárosnak biztosnak kell lennie abban, hogy folyóiratügynöke segítséget tud nyújtani a fejlődés minden szakaszában, s nemcsak ma, de holnap is.

PICA

Egy másik igen fontos kérdés, hogy a könyvtár hagyományos funkciójától eltérően inkább hozzáférést biztosítson az információkhoz, mintsem

információs archívumokat birtokoljon és építsen. E területen a Swets ugyancsak fontos szerepet játszik, s együttműködése a PICA-val jó példa az eladó és az általa kiszolgált könyvtárak közötti szoros partneri viszonyra.

Minthogy Hollandiában van a központja, a Swets természetesen régi partnere a holland könyvtári közösségnek. Nem utolsósorban a Swets automatizálási tapasztalatainak és FAST szolgáltatásának köszönhetően a PICA (Project for Integrated Catalogue Automation = Integrált Katalógusépítési Projekt) vezetői azzal keresték meg, hogy a RAPDOC (Rapid Document Delivery) projekt alapjaként szervezzen meg egy folyamatos tartalomjegyzék-szolgáltatást. Az adatokat a PICA könyvtári rendszerében (amely központi katalógizálást és OPAC szolgáltatást is magában foglal) letölti, de a Swets el is adhatja bármely könyvtárnak a világon.

A PICA 19 tagkönyvtára 350 000 könyvtárközi kölcsönzését elemezve kiderült, hogy mintegy 85%-ukat 6000 folyóiratból teljesítették. Meglepő módon egy sor magfolyóirat címe nem szerepelt ezen a listán. Mivel minden tagkönyvtárnak volt belőlük egy példánya, nem volt szükség a könyvtárközi kölcsönzés igénybevételére.

SwetScan

A Swets tovább elemezte saját címanyagát, hogy kiválassza a leggyakrabban megrendelt 1000 folyóiratot, hogy ezekkel is kiegészítse a folyamatos tartalomjegyzék-szolgáltatás adatbázisát. A szolgáltatás számára választott név – SwetScan – kifejezi azt, hogy a legmodernebb szkennelő és OCR eljárásokat használják a tartalmi információk rögzítésére, és nem hagyományos módon viszik be az adatokat. A magas szintű automatizáltság, az eljárás gyorsasága és pontossága előnyös áron biztosítja a kiváló minőségű információt.

Időközben az adatbázis kétszeresére bővült, jelenleg 14 000 címet tartalmaz. Sok közülük az ügyfelek külön kívánságára került be, s különös hangsúlyt fektettek az európai címekre. A cikkek 236 szakterület között oszlanak meg, s a tartalomjegyzékek több mint 2000 kiadó folyóirataiból származnak.

Mindez kombinálva az online és offline hozzáférés előnyeivel, s megadva a használónak a választás lehetőségét, hogy az adatbázisra való előfizetését a SwetScanban szereplő címek közül melyekre akarja kiterjeszteni, magas fokú rugalmassággal segíti a könyvtárakat, hogy használóik igényeihez igazíthassák a szolgáltatást.

A Swets időközben szerződést kötött a Göttingeni Egyetemen és Alsó-Szászország könyvtáraival – amelyek szintén a PICA rendszert

használják –, hogy rendelkezésükre bocsátja a SwetScan adatokat az OPAC katalógusba való letöltésre. A vonatkozó cikkek lelőhelyeit pedig kiegészítőleg felveszik a SwetScan adatbázisba.

Stratégiai szövetség

Az ellátó és az általa szolgált közösségek között létrejött stratégiai szövetség ilyen példái mellettül szolgálhatnak más országok számára is. Szlovéniában idén döntöttek úgy, hogy a SwetScan-t ráhelyezik az országos OPAC-ra és a központi katalógizálási rendszerre, így teszik hozzáférhetővé a használók számára országszerte. A könyvtárosokkal kötött stratégiai szövetségeket másfelől a kiadókkal kötött megállapodások egészítik ki.

A Swets tagja az ADONIS csoportnak. Az információszolgáltatóknak ez a konzorciuma azért alakult, hogy dokumentumellátó rendszert működtessen biológiai és orvosi területen 550 folyóirat teljes szövegű, képszerűen tárolt cikkei alapján. Tárolóeszközként CD-ROM-ot használnak, és az ADONIS-ra elő lehet fizetni.

A Cambridge Scientific Abstracts amerikai adatbázis-kiadó együttműködik a Swetsszel saját Internet Journal Service-ének támogatására. 35 tudományos és műszaki folyóirat teljes szövegű anyagához ingyen férhetnek hozzá mindazok, akik előfizetnek a nyomtatott változatra.

A Swets 1993 októberétől 1994 májusáig nemzetközi szakértői csoporttal dolgozott együtt, hogy világszerte és teljes kiterjedésében felmérje az információs terület fejlődését és trendjeit. Ez a Swets jövőbeli stratégiáinak és döntéseinek alapjául fog szolgálni, s jó alkalmat nyújtott az előttünk álló tíz, s az utána következő évek áttekintésére.

Internet

A jövő már ma velünk él. Az Internet már most nagy szerepet játszik, s még nagyobb fog holnap. Az Internet használóinak száma becslések szerint havonta 10%-kal nő. Várható, hogy a gyorsaság fokozódása és a sávszélesség bővülése (a híres „adat-autópálya”) lehetővé teszi a bittérképezett képek időben történő leszállítását, és új szolgáltatások kifejlesztését.

Ilyen körülmények között a kiadók, legalábbis a nagyobbak, és amelyek bizonyos szakterületeket fednek le, valószínűleg megkezdik a teljes szövegű dokumentumellátást elektronikus formában közvetlenül a végfelhasználó számára.

Nagyobb kiadók, mint például az Elsevier (együttműködve tíz amerikai egyetemen a Tulip

projekt keretében) vagy a Springer (együttműködve az AT&T-vel és a Kaliforniai Egyetemmel a Red Sage projekt keretében) máris kutatásokat és kísérleteket végeznek ezeken a területeken.

Talán nem meglepő a kiadók aggályoskodása, hogy belevágjanak-e ebbe az új médiumba, tekintettel azokra a kérdésekre, amelyeket az elektronikus publikálás felvet. Ezek közé olyasmik tartoznak, mint: Hogyan kell fizettetni a cikkek használatáért? Hogyan kezeljék a copyright kérdéseit? Hogyan kell minősíteni és védelmezni a szellemi tulajdont? Hogyan kell terjeszteni és eladni?

Vajon az elektronikus publikálásban bekövetkező fellendülés aláaknázza-e olyan mértékben a nyomtatott médiumot, hogy kiadása anyagilag nem lesz kifizetődő? S ki fog akkor elektronikusan publikálni? Alkalmas hordozó-e az új médium mindenfajta irodalom számára? Hogyan lehet használható módon archiválni és hozzáférni? S ki lesz felelős ezért a feladatért, és hogyan teljesíti? Ha NEM a könyvtárak lesznek a főszereplők (amit néhányan már javasoltak), azt fogja-e ez jelenti, hogy az irodalomhoz való hozzáférés hirtelen drágává válik azok számára, akik korábban ingyen használták? Meddig férhetnek hozzá fizetés nélkül az Internet használói a rendszerhez?

Kihívás

Van itt elég fenyegetés mindenki számára, kiadóknak, könyvtáraknak, információhasználóknak és persze a folyóirat-ügynökségeknek is. Másfelől az új technológiák ugyancsak kihívást jelentenek, de új esélyeket is minden érdekelt számára.

A folyóiratügynök hagyományos szerepe továbbra is lényeges láncszem lesz az információs folyamatban, noha sok új elemmel bővül. Tíz év alatt biztosan legalább részleges megoldásokat fognak találni a fentebbi kérdésekre. Mégsem hisszük, hogy a világ olyan mértékben válik „elektronizálttá” az elkövetkező egy vagy két évtizedben, hogy papír nélküli társadalomban találjuk magunkat, amit ugyan néhányan már évek óta jósolnak.

A Swets számára az a kihívás, hogy új elemeket integráljon tevékenységébe, az információáradatot mederbe terelje, adminisztratív segítséget nyújtson azoknak, akik ezt kezelik, és clearingállomása legyen mind a használóknak, mind a kiadóknak.

E feladatok ellátásához a Swets új eljárások, termékek és szolgáltatások kifejlesztésébe akar beruházni, hogy ma és holnap is kielégítthesse ügyfelei igényeit.

Magyarország számára is kihívást, de esélyt is jelent az elkövetkező évtized. A várható tagságnak az Európai Unióban már most komoly hatása van az országai politikai, gazdasági és társadalmi struktúrájára. Az információt szerte a világon kulcsfontosságú erőforrásnak ismerték el. Európában, ahogy más iparosodott országokban, a gazdasági túlélés és fellendülés döntő tényezőjének bizonyulhat. Magyarországnak – Európa közepén – meg kell találnia szerepét a holnap információs társadalmában.

A Swets a következő tíz évben és azután is örömmel fogja szolgálni és támogatni a magyar könyvtárak közösségét a bonyolult és izgalmas feladatok elvégzésében.

Beérkezett: 1995. I. 17-én. Fordította: Papp István

Fizetőkártyás nyomtató

A nyilvános számítógépes rendszereket (katalógus, adatbázisokat stb.) működtető könyvtárakban gondot jelent az, hogyan fizessenek a nyomtatásért az olvasók. A *TDSi Revenue* cég most olyan kiegészítést fejlesztett ki a *HP DeskJet* nyomtatóhoz, amely az állandó készpénzhasználat kényelmetlenségei nélkül oldja meg ezt a kérdést. A kiegészítő berendezés csak akkor engedi működni a nyomtatót, ha az olvasó behelyez egy előre váltott és még érvényes fizetőkártyát. A kártyán lévő szabad oldalszámból azután a telefonkártyához hasonlóan levonódik az éppen ki nyomtatott mennyiség.

/ASLIB Information, 21. köt. 4. sz. 1993. p. 141./

Ezerötszáz 3M könyvtárbiztonsági rendszer

A 3M cég könyvtárbiztonsági rendszere széles körben terjedt el Nagy-Britanniában. A *Newarki Könyvtár* (Nottinghamshire) az ezerötszázadik, ahol ezt a biztonsági rendszert üzembe állították.

/ASLIB Information, 21. köt. 5. sz. 1993. p. 188./

(V. Gy.)